

Současný stav kolem šestiměsíčních praxí studentů farmacie

RNDr. Jana Kotlářová, Ph.D., Mgr. Pavla Šrámková

Odborné šestiměsíční praxe studentů farmacie v lékárnách v souladu s požadavky EU představují u nás relativní novinku. V článku jsou přiblížena základní východiska této zásadní změny, důvody vytvoření systému akreditovaných lékáren, vzniku akreditační komise včetně výsledků jejích jednání, konkrétní zásady pro praxe a aktuální informace pro lékárnický terén. Pro srovnání je stručně přiblížena situace v této oblasti na Slovensku.

Klíčová slova: odborné praxe, student farmacie, akreditovaná lékárna.

Na základě požadavků směrnic 85/432/EEC, 85/433/EEC a závěrů evaluační mise EU hodnotící situaci v oblasti profesního vzdělávání farmaceutů v ČR bylo harmonizováno kurikulum magisterského studijního programu studia farmacie tak, aby byly vytvořeny potřebné podmínky pro kompatibilitu a uznávání vydávaných diplomů. Podstatnou součástí změn bylo zavedení šestiměsíční odborné praxe studentů obou farmaceutických fakult v lékárnách.

Cílem této lékárenské praxe je připravit studenta na nejširší možné aspekty jeho budoucích aktivit v zařízeních lékárenské péče s akceptací moderních vývojových trendů v daném odvětví farmacie. Je kladen důraz nejen na praktické procvičení činností farmaceuta v lékárně, ale i na teoretické zvládnutí problematiky. Lékárenská praxe cíleně a komplexně završuje a upevňuje problematiku probíranou v rámci výuky na fakultě.

Počátkem roku 2004 byl iniciován vznik společné komise, která měla připravit podmínky a působit při praktickém zavádění praxí podle požadavků EU. Jedná se o komisi, v níž je zastoupeno farmaceutické školství i farmaceutický terén prostřednictvím zástupců nominovaných vedením svých institucí. Farmaceutickou fakultu VFU v Brně reprezentuje v akreditační komisi Doc. RNDr. Jozef Kolář, CSc., Farmaceutickou fakultu UK v Hradci Králové RNDr. Jana Kotlářová, Ph.D., Českou lékárnickou komoru PharmDr. Josef Bakeš (za nemocniční lékárníky) a Mgr. Aleš Krebs (za veřejné lé-

kárníky) a Grémium majitelů lékáren nejdříve PharmDr. Dušan Holečko a v současné době PharmDr. Romana Bobková. Nově zde budou zastoupeni s poradním hlasem také studenti (po jednom z každé fakulty).

Z důvodu optimálního zabezpečení kvality odborné praxe bylo shodně rozhodnuto vedením jednotlivých institucí realizovat praxi v akreditovaných lékárnách, přesněji v lékárnách akreditovaných pro výuku studentů farmacie. Členové akreditační komise po dlouhých, místy i bouřlivých jednáních zpracovali materiály, které vymezují základní podmínky a pravidla pro provádění praxí. Při jejich stanovování bylo nutno sladit teoretické požadavky směrnic a doporučení EU, představy farmaceutických fakult a ČLK s praktickými možnostmi lékáren v ČR. Proto také byly využity poznatky a zkušenosti z jiných zemí, především z EU, kde je současná podoba praxí více a déle ověřena. Hlavní snahou je, abychom mohli u nás zavést kvalitní systém odborných praxí, který bude vyhovovat požadavkům EU (a přitom umožní do něho vnést i naše národní specifika) i požadavkům kladeným na naši profesi a v neposlední řadě také našim studentům a lékárníkům (2). K naplnění tohoto cíle jsou účelně využívány také finanční prostředky, které získala hradecká fakulta jako rozvojový projekt Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Příslušné směrnice EU, jejichž ustanovení se odrážejí v pro farmaceuty zásadním zákonu č. 95/2004 Sb. (3), včetně dalších doporučení z EU požadují,

aby praxe v délce šesti měsíců ve veřejných nebo nemocničních lékárnách přednostně probíhala na závěr farmaceutického studia, souvisle bez přerušování. Studijní plány obou fakult samozřejmě již dříve obsahovaly odborné praxe. Ovšem rozložené v rámci celého studia, v kratším rozsahu, částečně i na jiných pracovištích než výlučně v lékárnách a fakulty se v pojetí praxí částečně odlišovaly. Nyní došlo k plnému sjednocení hlavních požadavků na závěrečné odborné praxe v lékárnách pro obě fakulty, praxe ostatní jsou řešeny fakultami samostatně.

Základní pravidla pro lékárenské praxe

Praxe studentů 5. ročníku se uskutečňují v zařízeních lékárenské péče – veřejných a nemocničních lékárnách v České republice i v cizině (přednostně země EU). Praxe v českých a zahraničních lékárnách jsou považovány za rovnocenné. Studenti si vybírají místo konání praxe zejména z lékáren akreditovaných pro výuku na území ČR (viz dále). Pokud je část praxe realizována v zahraničí, lze ji vykonat jen v lékárně schválené fakultou před nástupem na praxi a student absolvuje praxi minimálně 4 týdny v lékárně na území ČR. Student může praktikovat nejvýše ve třech různých lékárnách. Dosavadní zkušenosti ukázaly, že studenti fakulty v Brně praktikují spíše v jedné lékárně, kdežto mnozí studenti z Hradce využívají možnosti poznat více lékáren. Studentům se doporučuje vykonat praxi v rozsahu alespoň 4 týdnů v nemocniční lékárně (tj. lékárně, která je nedílnou organizační součástí nemocnice), příp. v lékárně s odbornými pracovišti, která zásobuje lůžkové zdravotnické zařízení. Původní snahou fakult bylo požadovat praxi v nemocniční lékárně jako povinnou pro všechny, avšak tyto představy se v současné době ukázaly jako nereálné. Po diskuzi bylo přijato také pouze jako doporučení, aby se část praxe uskutečnila mimo lékárnou, jejímž provozovatelem, vedoucím lékárníkem či školitelem je rodič studenta.

Celková délka praxe představuje 6 měsíců při plném pracovním úvazku v rozsahu 40 hodin týdně. Stanovení pracovní doby pro studenta je plně v kompetenci vedoucího praxe v lékárně. Po zjištění, že pojem 6 měsíců může být nejednotně vyložen a po krátkém

průzkumu situace v některých zemích EU (2), byla upřesněna délka praxe na 26 týdnů. Během praxe je povoleno nejvýše jedno přerušení (přerušením se rozumí souvislá doba 5 a více pracovních dnů mimo pracoviště). Za přerušení není považována nepřítomnost z důvodu nemoci, avšak každou nepřítomnost na pracovišti je nutno nahradit.

Termín nástupu na praxi stanovuje každá fakulta pro své studenty individuálně. Brněnská fakulta preferuje spíše jednotnější termín nástupu, obvykle počátkem akademického roku. Fakulta v Hradci Králové umožňuje studentům i dřívější nástup na praxi, po splnění zápočtů z profilových předmětů ve 4. ročníku. Tato možnost je vyvolána snahou zpřístupnit určité části studentů dlouhodobější pobyt na zahraničních pracovištích v rámci mezinárodního programu Erasmus (využívaný dosud hlavně pro tvorbu diplomových prací). Při zařizování praxe student osloví vedoucího lékárníka vybrané lékárny a v kladném případě získá potvrzený akceptační list (potvrzení o zařazení na praxi). Na jeho podkladě se zpravidla uzavírá smlouva o vykonání odborné praxe studenta mezi fakultou a provozovatelem lékárny. Původní předpoklad, že bude vytvořena doporučená jednotná smlouva pro obě fakulty, se doposud pro určité nejasnosti a neshody v oblasti odpovědnosti za škodu a pojištění nepovedlo realizovat, ale problém se dále řeší. Fakulty proto nyní používají své původní smlouvy či dohody o vykonání praxe, případně některé lékárny předkládají smlouvy vlastní (jedná se převážně o větší nemocniční lékárny). Vzor doporučené smlouvy bude zveřejněn neprodleně po jeho schválení.

Student může ze závažných důvodů, předem konzultovaných na FaF, změnit lékárnu v průběhu praxe. Obdobně i provozovatel či vedoucí lékárník má právo ze závažných důvodů studentovi neumožnit další výkon odborné praxe ve své lékárně. Fakulty mohou dále individuálně specifikovat některé požadavky nebo doporučení týkající se vlastních studentů, aniž by překročily rámec uvedených závazných pravidel schválených akreditační komisí. Brněnská fakulta tak např. během praxe svolává do Brna své studenty na dvoudenní stáž ve vlastní fakultní lékárně. Hradečtí studenti obdobně mají nepovinné jednodenní soustředění v Hradci Králové.

Podmínky pro akreditaci lékáren pro výkon šestiměsíční odborné praxe

Stanovení podmínek pro akreditované lékárny bylo výsledkem kompromisu mezi představou po všech stránkách ideální výukové lékárny, zájmy a názory jednotlivých stran, počty studentů a současnou realitou našich lékáren. Nastavená kritéria se někomu mohou zdát v určitých směrech málo konkrétní či velmi mírná. Je však třeba připomenout, že celý proces je teprve v počátcích, sbírají se a vyhodnocují první zkušenosti, na jejichž základě bude docházet dodatečně k určitým korekcím. Cílem je postupně zajistit síť akreditovaných lékáren pokrývajících rovnoměrně celé území ČR, tak, aby byla zajištěna dostupnost praxí pro přibližně 300 studentů ročně.

Provozně technické a personální požadavky pro akreditované lékárny byly vymezeny takto:

V lékárně, v níž bude probíhat praxe studentů, je garantována možnost studenta realizovat požadavky uvedené v Náplni odborné praxe v závislosti na konkrétních podmínkách dané lékárny. V lékárně se připravují léčivé přípravky v takové míře, aby si student osvojil praktické zkušenosti s jejich přípravou. Náplň odborné praxe v šesti okruzích charakterizujících hlavní činnosti lékárny podrobně rozvádí jednotlivé aktivity lékárníka, které by měl student během praxe poznat. Další okruh zachycuje doporučené aktivity, které jsou proveditelné pouze v některých lékárnách, především nemocničních.

V lékárně je zajištěn lékárník-školitel (dále jen „školitel“), který je odpovědný za přímé vedení praxe studenta v lékárně. Školitel má specializovanou způsobilost podle zákona č. 95/2004 Sb. (3) (podle dřívějších předpisů minimálně atestaci I. stupně) a nejméně 1 rok aktivní praxe v lékárně v úvazku 1,0 v posledních dvou letech (při nižším úvazku adekvátně delší praxi). Školitel absolvuje seminář pro školitele pořádaný fakultami (po přechodnou dobu je jeho absolvování pouze doporučeno). Školitel nemůže vést více studentů současně. V době své přechodné nepřítomnosti školitel zajistí odpovídající průběh praxe studenta v souladu s náplní odborné praxe.

Celostátní semináře pořádané pod garancí fakult pro lékárníky školitele se dosud uskutečnily v Hradci Králové,

Brně a Ostravě, místní pro OSL Ústí nad Orlicí. Na semináři je vždy přítomen zástupce ČLK z akreditační komise nebo představenstva. Tyto semináře dávají prostor pro vzájemnou výměnu poznatků a zkušeností z praxí, mohou přispět k vyjasnění některých problémů či navodit nové náměty pro zamyšlení či řešení. Evidenci účastníků seminářů vede akreditační komise, lékárník obdrží potvrzení o účasti pro účely kontinuálního vzdělávání, neboť jde o akci ohodnocenou body. Na podzim 2005 se předpokládají semináře v Praze a Plzni, podle zájmu a dohody je možno i jinde.

V diskuzích bylo dlouze zvažováno, jak vyjádřit a reálně posoudit po materiálně technické a personální stránce vhodnost lékárny pro praxi. Nabízí se možnost např. podle velikosti lékárny, podle počtu vydaných receptů a žádank, podle vybraných finančních ukazatelů, podle počtu lékárníků či farmaceutických asistentů, podle nabízených služeb či etického chování, podle velikosti spádového území či počtu obyvatel, podle rozsahu přípravy apod. Mnohé z těchto údajů by však byly pro akreditační komisi obtížně zjistitelné či kontrolovatelné, někteří lékárníci by je považovali dokonce za zásah do podnikatelského soukromí. Proto byla upřednostněna podoba, že zájemce o akreditaci sám objektivně posoudí, zda je schopen plně zaručit, aby se student mohl v jeho lékárně seznámit relativně se všemi činnostmi uvedenými v Náplni odborné praxe.

Akreditační komise se snaží lékárníky po formální stránce při akreditaci zatěžovat co nejméně. Nezbytné však je projevit prvotní zájem o praxi studentů formou sdělení svému Okresnímu sdružení lékárníků (OSL). Okresní sdružení nejlépe zná místní lékárny a podmínky a mohou posoudit vhodnost lékárny, neboť je téměř nереálné odněkud z centra zjistit případné překážky praxe v dané lékárně. Na základě vyjádření představenstev okresních sdružení lékárníků vznikl pracovní seznam lékáren navržených v 1. fázi pro akreditaci. Okresním sdružením bylo jako orientační vodítko doporučeno preferovat počet 3 lékáren v rámci běžného okresu a 6 lékáren pro okresy s krajskými městy s výjimkou Prahy, Brna a Hradce Králové, kde bude jejich počet výrazně vyšší.

Vzhledem k tomu, že byl dán poměrně dlouhý termín pro odeslání schválených návrhů OSL (od jara 2004 až do

konce dubna 2005), i pro určité nejasnosti v informacích, kam a jakou formou se má případný zájemce obrátit, došlo k situaci, že do současné doby zaslalo své návrhy necelých 20 OSL z téměř 80 v ČR. Proto bychom velmi uvítali, pokud by se ozvala další OSL (i s případnými dalšími dotazy, optimálně elektronickou cestou na kontakt uvedený na konci článku). Vhodnou příležitostí k tomu mohou být např. okresní shromáždění lékárníků před volbou delegátů na podzimní sjezd ČLK. Seznam lékáren akreditovaných pro výuku bude zveřejněn na webových stránkách fakult, ČLK a GML.

O akreditaci rozhoduje akreditační komise na základě žádosti provozovatele lékárny a vyjádření OSL. Při úspěšné akreditaci získá lékárna na dobu 5 let tzv. Akreditační certifikát (A.C.), jímž se rozumí souhlasné rozhodnutí o způsobilosti podílet se na výuce studentů farmacie. A.C. je vázaný na konkrétní lékárnu a v ní pracujícího konkrétního lékárníka. V jedné lékárně může být více A.C., každý pro jiného lékárníka splňujícího příslušné požadavky (viz výše). Přidělení A.C. může být jeho držiteli odebrán na základě nesplnění podmínek či oprávněnosti podnětu k odebrání. Dále lékárna obdrží tabulku s označením, že se jedná o výukovou lékárnu.

Pravidla pro provádění praxí, požadavky na akreditaci lékáren pro praxe studentů i další informace týkající se praxí byly zveřejněny na webech (www.faf.cuni.cz, faf.vfu.cz, www.lekarnici.cz). Totéž platí i o Náplni odborné praxe v lékárnách v 5. ročníku. Některé části těchto materiálů byly pochopitelně využity i v našem sdělení.

Slovenské zkušenosti s odbornými praxemi v lékárnách

Se stejnými požadavky EU se musela vyporádat i FaF Univerzity Komenského v Bratislavě. V akademickém roce 2004/2005 pro odborné praxe platilo:

Šestiměsíční praxe studentů, praktikujících na plný úvazek, probíhají souvisle, maximálně s jedním přerušením, v délce 1 + 5 měsíců. Jeden měsíc se realizuje v zařízeních fakulty (Univerzitní a Fakultní lékárně) formou řízené praxe pod dohledem učitelů fakulty. Ostatní praxe se uskutečňují jednotně v srpnu až prosinci ve veřejných nebo nemocničních lékárnách, které splňují následující kritéria:

1. Umístění lékárny u zdravotnických zařízení, ambulancí praktických lékařů, odborných pracovišť, klinik.
2. Velikost lékárny – oddělený výdej léčivých přípravků na lékařský předpis od volnoprodejných a doplňkového sortimentu, zabezpečuje zdravotnické prostředky.
3. Pracovníci – min. 2–3 lékárníci s odpovídajícím počtem farmaceutických laborantek.
4. Příprava IPLP – různorodost a možnost přípravy základních lékových forem v rámci IPLP receptury.
5. Logistika – vybavení softwarem z oblasti léčiv, pro zásobovací činnost, zpracování receptů.

Obsah praxe je vymezen v těchto 5 oblastech:

1. Dispenzační činnost.
2. Práce v laboratoři IPLP.
3. Kontrolní činnost v lékárně.
4. Management činností v lékárně, lékárenská logistika.
5. Základní právní normy pro práci ve zdravotnictví a jejich aplikace v lékárenské praxi.

Praxe po formální stránce je podložena dokumenty, které vznikly společnou dohodou mezi Farmaceutickou fakultou Univerzity Komenského a Slo-

venskou lékárnickou komorou. Jedná se o Rámcovou smlouvu o zabezpečení výkonu odborné praxe studentů, Smlouvu o výkonu odborné praxe studenta a Prohlášení studenta o přístupu k této smlouvě.

Nově upravenou praxi dosud absolvovalo okolo 150 studentů, přičemž do systému odborných praxí bylo zapojeno 225 lékáren z celého Slovenska. V letošním roce praxi vykoná okolo 200 studentů, z toho dvě desítky v ČR a několik studentů po dobu 1 měsíce v cizině. Počet lékáren s logem označujícím výukovou lékárnu vzrostl na 269 (2).

Závěr

V současnosti se v ČR dokončuje a do-
laďuje především technická stránka vlastní akreditace. Studenti s výjimkou nutnosti akreditovaných lékáren již respektují požadavky nového systému, avšak vzhledem k tomu, že stále trvá dvouleté přechodné období, mohou při výběru lékárny pro praxi postupovat stávajícím způsobem.

Na závěr chceme srdečně poděkovat všem lékárníkům a lékárníci-
m za jejich dosavadní spolupráci při zasvěcování našich studentů, svých budoucích kolegů, do tajů a krás našeho specifického a odpovědného povolání.

Práce je finančně podpořena
rozvojovým programem MŠMT.

RNDr. Jana Kotlářová
Farmaceutická fakulta UK
Heyrovského 1203, 500 05 Hradec Králové
e-mail: kotlaro@faf.cuni.cz

Literatura

1. Kmeťová A. Aká bola odborná prax študentov farmacie v roku 2004 a v čom bude iná v roku 2005? *Lékárnik* 2005; 1: 26–28.
2. Šrámková P. Odborné praxe pregraduálnych študentů ve světě. *Čas. Čes. Lék.* 2003; 6: 16–17.
3. Zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta (zákon o lékařských zdravotnických povoláních).